

НЕЧИПОРЕНКО К.П.,
викладач кафедри теорії початкової освіти та методик гуманітарних дисциплін, Київський університет імені Бориса Грінченка

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті проаналізовано зміст поняття інтелектуально-творчі уміння у педагогічній теорії, обґрунтовано актуальність формування зазначених умінь в учнів початкової школи, охарактеризовано організаційно-методичний інструментарій підготовки майбутнього вчителя до формування інтелектуально-творчих умінь молодших школярів.

Ключові слова: інтелектуально-творчі уміння молодших школярів, організаційно-методичний інструментарій підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

В статье проанализировано содержание понятия интеллектуально-творческие умения в педагогической теории, обосновано актуальность формирования данных умений у учеников начальной школы. охарактеризовано организационно-методический инструментальный подготовки будущего учителя к формированию интеллектуально-творческих умений младших школьников.

Ключевые слова: интеллектуально-творческие умения младших школьников, организационно-методический инструментальный подготовки будущего учителя начальной школы.

The article analyses the content of the intellectually-creative skills in a pedagogical theory, exposes actuality of development of the intellectually-creative skills of the pupils of elementary school, describes organizational and methodological conditions for professional preparation of future teachers for developing the intellectually-creative skills of the pupils of elementary school.

Key words: intellectually-creative skills of the pupils of elementary school, organizational and methodological conditions for professional preparation of future teachers of elementary school.

Постановка проблеми. У зв'язку з глобальними перетвореннями у політичній і соціально-економічній сферах нашого суспільства постали нові вимоги до сучасної освіти. Розбудова національної системи освіти в Україні, її докорінне реформування зумовлюють необхідність відтворення та розвитку інтелектуального і духовного потенціалу людства. У «Концепції розвитку загальної середньої освіти» сказано: «Освіта XXI століття - це освіта для людини. Її стержень - розвиваюча, культуротворча доміанта, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни» [1, 6]. Також у документі зазначено, що «загальна середня освіта має забезпечити умови для морального, інтелектуального, фізичного, художньо-естетичного розвитку учнів, виховання громадянина демократичного суспільства, яке визнає освіченість, вихованість, культуру найвищими цінностями, незамінними чинниками соціального прогресу» [1, 6]. Розв'язання зазначених завдань можливе за умови розвитку інтелектуально-творчих умінь у молодших школярів.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Доякий час інтелектуальні та творчі уміння розглядали окремо і частіше, творчі уміння – у структурі інтелектуальних.

На сучасному етапі розвитку науки поняття «інтелектуально-творчі уміння» не є дослідженим у повній мірі. Не існує і єдиного визначення цього поняття. Основу поняття «інтелектуально-творчі уміння» складають поняття «інтелектуальні уміння» та «творчі уміння». За довгі роки розвитку педагогічної та психологічної науки було сформульовано ці поняття, визначено умови їх формування, зроблено класифікацію та виділено основні рівні формування «інтелектуальних умінь» та «творчих умінь».

Аналіз історико-педагогічної та психологічної літератури показав, що проблема інтелектуального та творчого розвитку особистості досліджувалась багатьма науковцями.

До проблеми розвитку інтелекту людини звернулося ще за часів Античності. Існує безліч визначень інтелекту залежно від базових категоріальних засад цього поняття. У педагогічній енциклопедії «інтелект» (від лат. *Intellectus* – пізнання, розуміння, розум) – це розумові здібності людини: здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати й перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; спроможність розв'язувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати.

Про важливість інтелектуального розвитку дитини зазначали Ш.О. Амонашвілі, Б.Г. Ананьєв, О.Лі. Башманієвський, Н.М. Бібік, В.А. Моляко,

З.І. Калмикова, Ж. Піаже, С.Л. Рубінштейн, Р. Стернберг, М.К. Тутушкін, Вчені Ю.З. Гільбух, Є.М. Кабанова-Меллер, І.Я. Лернер, Н.О. Менчинська, В.Ф. Паламарчук, Е. Торндайк, Л.С. Фрідман, наголошували на тому, що зростання інтелекту нерозривно пов'язано з накопиченням знань та розвитком засобів обробки інформації (інтелектуальних умінь).

Дослідження творчих умінь з'явилися у педагогічній науці пізніше, ніж дослідження інтелектуальних, проте педагогічна наука вже накопичила велику кількість визначень цього поняття, обґрунтувань його особливостей та важливості для формування гармонійно та всебічно розвинутої особистості.

Творчість – це розумова та практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, несподіваних цінностей, виявлення нових аспектів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури (А. Спіркін).

Видатний український педагог В.О. Сухомлинський наголошував та тому, що важко переоцінити значення творчості в житті молодої людини. Він визначав творчість як процес створення духовних і матеріальних цінностей високої суспільної значущості, як вершину духовного життя.

Український психолог В.Моляко, розкриваючи сутність творчості з позицій психології, зазначає, що під творчістю розуміють процес створення чогось нового і для даного суб'єкта. Тому зрозуміло, що творчість у тій чи іншій формі не є талантом «вибраних», вона доступна кожному.

Питанням творчого розвитку особистості також займалися В. Андрєєв, В. Беспалько, Л. Виготський, Г. Костюк, Я. Пономарьов, О. Савченко, В. Сухомлинський, М. Шуть, І. Якиманська. Всі вони наголошували на тому, що творча особистість вирізняється оригінальністю мислення, творчу особистість потрібно розвивати, формуючи в неї творчі уміння. Творчі уміння – це креативні дії, які гармонізують середовище, результатом яких є новий або покращений продукт. Вони є найвищими в ієрархії умінь.

З недавнього часу вченими було визначено поняття «інтелектуально-творчі уміння молодшого школяра» як здатність успішно здійснювати загальні розумові дії (аналіз, синтез, порівняння, аналогія, класифікація й систематизація понять і фактів), встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, застосовуючи систематизовані знання зі шкільних дисциплін у процесі творення власних продуктів пізнавальної діяльності (О.Я. Митник).

Інтелектуально-творчі уміння є синтезом інтелектуальних та творчих умінь; це здатність людини не лише накопичувати знання, а й використовувати їх у практичній діяльності, створюючи новий або покращений продукт.

Мета статті полягає у визначенні та обґрунтуванні організаційно-методичного інструментарію підготовки майбутнього вчителя до формування інтелектуально-творчих умінь молодших школярів.

Завданнями статті є: дослідити особливості підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» до майбутньої професійної діяльності; з'ясувати організаційно-методичні умови підготовки майбутнього вчителя до формування інтелектуально-творчих умінь молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Робота над розвитком інтелектуально-творчих умінь учнів є важливою складовою навчання в початковій школі та одним із головних завдань вчителя.

О.Я. Савченко [4] зазначала, що для формування у молодших школярів будь-яких умінь необхідно забезпечити комплекс умов, серед яких особливе місце посідає висококваліфікований вчитель. Саме від особистості педагога залежить розвиток особистості дитини, зокрема інтелектуальний та творчий.

Завдання, які стоять перед сучасними вчителями щодо розвитку творчої особистості учнів початкової школи висувають нові вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців початкової школи.

Сучасний вчитель – це особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, людина великої душі й доброго серця, оптиміст, який бачить насамперед усе краще, людина культури і вселюдських цінностей і т. д. Він є посередником між дітьми та системою ідей, традиціями, культурою свого народу і людства. Його обов'язок – виховувати гідних людей, здатних примножувати здобутки людської цивілізації.

У формуванні педагога важливу роль відіграє багато факторів, а саме: зміст освіти, освітнє середовище університету (інституту), організація навчально-виховного процесу (навчальної, наукової, виховної діяльності, самостійної роботи студентів) та сучасні інноваційні педагогічні технології. Основою змісту й оцінки якості освітньої та професійної підготовки фахівців незалежно від рівнів акредитації та форми навчання є стандарт, відображений у відповідних освітньо-професійних програмах, навчальних планах, структурно-логічних схемах підготовки, програмах навчальних дисциплін, інших нормативних документах, навчальній та навчально-методичній літературі.

Формою відображення змісту є навчальні предмети, інтегровані курси, які мають відповідати рівню підготовки учнів і цілям їх вивчення. Це дає змогу широко використовувати інтегральні можливості неперервної університетської системи освіти. До роботи з підготовки навчальних планів, програмно-методичного забезпечення, своєчасної корекції навчально-виховного процесу в умовах університету залучається професорсько-викладацький склад різних кафедр, у тому числі наскрізних.

У роботі з молодшими школярами вчителям доводиться використовувати знання та вміння з багатьох навчальних предметів початкової школи. Крім

того, у стінах університету майбутній вчитель початкових класів має навчитись проводити роботу з батьками, бути вихователем у дитячому оздоровчому таборі, організатором різних позанавчальних заходів. Підготовку такого педагога забезпечують дисципліни психолого-педагогічного загального циклу (загальна та вікова, педагогічна психологія, педагогіка, школознавство, педагогічні технології та ін.), дисципліни для початкової школи (методики викладання різних навчальних предметів, дитяча література, культура мовлення та інші), дисципліни для отримання студентами додаткової спеціалізації (основи хореографії з методикою, образотворче мистецтво з методикою та інші), спецкурси, педагогічні практики (навчальна практика «Позашкільна та позакласна робота», спостереження за навчально-виховною роботою вчителя-класовода, навчально-виховна практика, літня практика в дитячих оздоровчих таборах, виробнича та педагогічна практики).

Під час вивчення навчальних дисциплін студенти оволодівають дидактико-методичними знаннями, засвоюють практичні навички навчання молодших школярів, формують і розвивають педагогічні вміння, навички, професійні компетентності, що необхідні для якісної організації і творчого проведення уроків, вчать моделювати навчально-виховний процес уроків різних предметів та типів, пробують свої професійні уміння у змодельованих ситуаціях, формують готовність до творчої активності у професійній діяльності.

Важливу роль у становленні студента як вчителя відіграють педагогічні практики. За період навчання в університеті студенти проходять різні види практик: спостереження за навчально-виховним процесом, навчально-виховна, виробнича. Саме у процесі педагогічної практики студенти можуть навчитися застосовувати теоретичні знання у професійній діяльності.

Професійна підготовка майбутнього вчителя початкової школи має бути спрямована на забезпечення його готовності до формування інтелектуально-творчих умінь – вміння організувати навчально-творчу діяльність учнів, створювати власні «продукти творчості», вміння прогнозувати, моделювати, досліджувати, пізнавати, творити та оцінювати. Для цього важливо в процесі вивчення фахових методик вводити завдання розвивального характеру, завдання, спрямовані на розвиток організаційних діагностичних, інтелектуальних та творчих умінь.

Для досягнення поставленої мети можливим є введення у навчальний процес спецкурсу «Формування інтелектуально-творчих умінь учнів на уроках у початковій школі», метою якого буде розвиток у студентів професійно-значущих якостей, важливих для формування в учнів інтелектуально-творчих умінь. На заняттях спецкурсу студенти навчаться розв'язувати різноманітні завдання розвивального характеру, спрямовані на формування в учнів інтелектуально-творчих умінь, прогнозувати мету завдання, усвідомлювати

доцільність їх використання на певному уроці та відповідність їх темі уроку. Майбутні вчителі навчатимуться самостійно створювати завдання такого типу, а викладач, за допомогою рольових тренінгів, зможе перевірити у студентів стан готовності до формування в учнів інтелектуально-творчих умінь.

Підсумовуючи сказане, можна констатувати, що ефективність підготовки майбутніх вчителів початкової школи до формування в учнів інтелектуально-творчих умінь залежить від таких організаційно-методичних умов:

- створення належних санітарно-гігієнічних умов навчання студентів;
- правильна побудова розкладу занять;
- забезпечення належної матеріально-технічної бази;
- визначення структури і змісту заняття відповідно до мети і завдань навчальної дисципліни, рівня розвитку студентів;
- застосування у навчально-виховному процесі різних методів навчання (словесних, практичних, наочних, евристичних, проблемного, розвивального навчання, методи пошукової діяльності та ін.) та оптимальне їх поєднання;
- організація освітнього процесу в різних формах (лекції, семінарські, практичні, індивідуальні заняття, тренінги, круглі столи, конференції, педагогічні читання, виховні заходи, екскурсії);
- використання технічних засобів навчання;
- формування професійних компетентностей майбутнього вчителя,
- здійснення системної підготовки вчителя до формування умінь і навичок (у тому числі й інтелектуально-творчих умінь) учнів молодшого шкільного віку;
- впровадження на практичних та семінарських заняттях з фахових методик завдань розвивального характеру, спрямованих на підготовку майбутніх вчителів до формування інтелектуально-творчих умінь учнів;
- введення у зміст професійної підготовки спецкурсу «Формування інтелектуально-творчих умінь учнів на уроках у початковій школі» у вищих закладах освіти.

Спостереження за навчально-виховним процесом та аналіз рівня професійної готовності випускників до педагогічної діяльності дозволили зробити **висновки**:

1. Складовими компонентами фахової підготовки майбутнього вчителя початкових класів до формування інтелектуально-творчих умінь учнів є психологічний, теоретичний, практичний і методичний.
2. Успішність підготовки майбутнього вчителя до формування інтелектуально-творчих умінь учнів початкової школи залежить від забезпечення певних організаційно-методичних умов.

Вища освіта у контексті інтеграції до європейського освітнього простору

Література.

1. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Директор школи. – 2002. – № 1. – С. 6.
2. Митник О.Я. Як навчити дитину мистецтва мислення. Педагогічна психологія. Навчальний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників у системі післядипломної освіти / Олександр Якович Митник. – К. : Видавництво «Початкова школа». 2006. – 104 с.
3. Паламарчук В.Ф. Як виростити інтелектуала / Валентина Федорівна Паламарчук. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2000. – 152 с.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів / Олександра Яківна Савченко. – К. : Абрис, 1997. – 416 с.